Володимир ПОЛІЩУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ЯДВІГА ГУСИКОВСЬКА: ТВОРЧІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ВЗАЄМИН (за творами літературної шевченкіани)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.
Випуск 1(47)
УДК 821.161.2.09:[929Шев+929-055.2Гус(=162.1)](045) **DOI:10.24144/2663-6840/2022.1(47).82–91.**

Поліщук В. Тарас Шевченко і Ядвіга Гусиковська: творчі інтерпретації взаємин (за творами літературної шевченкіани); кількість бібліографічних джерел – 25; мова українська.

Анотація. Стаття є частиною дослідницького проєкту «Інтимно-любовні дискурси в українській літературній шевченкіані». Така тематика досі ще не ставала предметом студіювання в різножанрових творах про Тараса Шевченка. У низці шевченкознавчих праць констатована свідома неувага дослідників до названої проблематики задля ширшого показу соціального буття українського генія. Тут зауважено, що така практика призводила до збіднення і спрощення образу Шевченка, в реальному житті якого стосунки з жінками відігравали неабияку роль. У розвідці предметом дослідження є інтерпретації у творах шевченківської біографіки історії інтимних взаємин молодого Тараса з польською дівчиною Ядвігою під час його перебування у Вільно. Наголошено, що збережені надто скупі фактологічні відомості про аналізовану історію зумовили активне застосування письменниками в життєписних творах домислово-вимислових операцій, посилення їх мистецької ролі в текстах. Звернуто увагу на типологічні збіжності й розбіжності різних семантичних рис обох героїв у творах різних авторів, особливо – образу Ядвіги, її «біографії» в повістях і романах. Об'єктами студіювання стали життєписні твори про Шевченка 1930-2010-х років, зокрема повісті й романи «Тарасик» Г. Хоткевича, «Син-колос» Д. Косарика. «Тарасові шляхи» О. Іваненко, «Поетова молодість» Л. Смілянського, «Тарасові страсті» З. Легкого та ін. Задля простеження міжлітературних паралелей залучено роман «Українські ночі…» поляка Є. Єнджеєвича та повість «Провесінь над Вілією» росіянина Г. Метельського. Спостережено еволюційні тенденції в інтерпретуванні зазначених взаємин залежно від жанрово-стильових характеристик творів і міри творчої свободи письменників. Текст уміщує інформацію про структурні риси художньо-біографічних творів – родо-жанрові, хронотопні, явища документальності.

Ключові слова: Тарас Шевченко, Ядвіга Гусиковська, шевченкіана, інтимно-любовний дискурс, домисел, роман, повість, віленський період.

Постановка проблеми. Літературна шевченкіана, різножанрова та різнопроблемна, вже тривалий час є важливою складовою не тільки біографіки, а й усього українського письменства. Те ж саме можемо сказати і про наукове шевченкознавство в контексті всього національного літературознавства. Писемна шевченкіана перманентно поповнюється новими творами, яких, за приблизними підрахунками, всього налічується близько десяти тисяч.

Царина літературної шевченкіани не обійдена увагою дослідників, але і в ній досі лишаються окремі проблемно-тематичні сегменти, які з різних причин оминалися чи майже оминалися увагою критики. Один із них – інтимно-любовна тематика в шевченківській біографіці, така собі «апокрифічна» тематика, творча й дослідницька увага до якої не заохочувалась. «Біографи поета, – мовлено в Шевченківській енциклопедії, – зазвичай оминали епізоди особистого життя Шевченка, надаючи безумовну перевагу його суспільному образові» [ШЕ, с. 622]. Між тим інтимний компонент становив важливу частину буття Шевченка. Осмисленню цієї проблемно-тематичної сфери, зокрема в частині Шевченкових взаємин із Ядвігою Гусиковською, і присвячена студія.

Аналіз досліджень. Вище мовлено про тривалу в часі неувагу дослідників до питань особистого життя Шевченка та його інтерпретацій у творах шевченкіани. Не одне десятиліття чи не єдиним серйозним джерелом у темі була монографія М. Шагінян і розділ «Любов» у ній. Тільки в роки незалежності, за умов творчої свободи, з'явилися дослідження відповідної спрямованості, зокрема есей С. Реп'яха «Марево (Т.Г. Шевченко і жінки)», праці Ю. Ковтуна «Кохані жінки Шевченка», М. Козака «Дано любить, терпіть, страждать…», стаття Н. Наумової та С. Реп'яха «Жінки в житті Тараса Шевченка», низка газетних і журнальних публікацій. Практично всі вони «базувалися» на окремих творах Шевченка, його «Журналі», а також на спогадах сучасників. Лише Ю. Ковтун у своїй праці частково покликався до окремих творів літературної шевченкіани [Ковтун 2004, с. 116]. Публікації ж у журналах і газетах часто майже повторювали одне і те ж, мали суто популяризаторський характер, інколи з претензіями на «сенсаційність».

Системне дослідження інтимно-любовних дискурсів уже саме собою має наукову новизну, таку ж саму **новизну й актуальність** має аналіз означеної проблематики в літературній шевченкіані як об'єкті студіювання. **Мета** цієї конкретної статті – дослідження творчих інтерпретацій історії взаємин Шевченка з Ядвігою Гусиковською, реалізації в них жанрових рис художньо-документальної біографіки.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що восени 1829 року, 15-літнім, Тарас Шевченко за волею свого пана Павла Енгельгардта змушений був залишити рідну Керелівку, любу серцю Оксану й помандрувати до Вільна. У цьому «городі преслав-

нім» юнак провів час до лютого 1831 року і значно пізніше, аж у 1857-у на засланні, писав в одному з листів до Бр. Залеського, що «Вильно так же дорого по воспоминаниям моему сердцу, как и твоєму» [ШЕ 2012, с. 672]. Означену Шевченкову приємність спогадів про Вільно мотивували не лише спогади про зовсім молоді літа, а й інші чинники. Скажімо, можливі його малярські уроки в Й. Рустемаса чи італійця Й.-Б. Лампі, а ще, безсумнівно, спогади про польську дівчину-швачку, яка так само на все життя запала в Тарасову душу, про що свідчить хоча б його щоденниковий запис від 5 вересня 1857 року: «Во сне видел церков святыя Анны в Вильне и в этой церкви молящуюся милую Дуню, чернобровую Гусиковскую» [ШЕ 2012, с. 224]. Образ цієї дівчини, певно ж, не затінив Оксанин образ, але і Ядвіга (Дуня, Дзюня) відіграла помітну роль у долі Шевченка. Один із перших біографів поета Михайло Чалий відзначав, що «ця перша симпатія (знаємо, що не перша, бо ж була Оксана Коваленко – В.П.), за визначенням самого поета, ушляхетнила його душу, піднісши його у власних очах. «Мені вперше тоді спало на думку (переказував він Сошенкові): чого б то й нам, кріпакам, не бути такими самими людьми, як інші вільні стани?». Тут же біограф акцентує й на інших обставинах взаємин Тараса і Ядвіги, тих, що є предметом нашої уваги в цьому дослідженні: «Любов (між Тарасом і Ядвігою – В.П.), як зазвичай, не обійшлася без жертв: коханка (! – В.П.) поставила вимогу Тарасові заради сердечної прихильності – зректися хлопської мови на користь шляхетської національності. В інтимних бесідах із ним не дозволяла іншої мови, крім польської. Хоч-не-хоч наш завзятий хохол мусив учитися польської…» [Чалий 2011, с. 20]. Знаємо, що Шевченко добре оволодів мовою західних сусідів.

За цитатами М. Чалого бачимо, що основним «джерелом інформації» про Ядвігу та її взаємини з Тарасом стали спогади Івана Сошенка, власне, розказані йому самим Шевченком відповідні відомості. Надалі і в інших біографічних текстах про цей час Шевченкового буття зринає прізвище І. Сошенка.

До слова, щодо «жертви», яку нібито «сплатив» Тарас за своє кохання, то інший біограф, О. Кониський, певною мірою і не без дольки доброзичливого гумору, заочно полемізує з М. Чалим, зауваживши таке: «А коли він навчився мови польської від своєї коханки і коли се вже треба вважати за жертву, то се була «жертва» не «шляхетській національності», а – потроху – коханню, та більше над усе «жертва» освіті: дякуючи сій «жертві», Шевченко спромігся читати трохи польських авторів, напр[иклад], Міцкевича, Лібельта і ін.» [Кониський 2014, с. 22].

Утім, як би там не було щодо «жертовності», але практично в усіх біографічних джерелах Шевченкові взаємини з Ядвігою кваліфіковано як кохання, як «серйозне», «доросле» почуттєве захоплення, а дехто з дослідників, як-от, скажімо, М. Чалий та О. Кониський, називають Ядвігу Тарасовою «коханкою». Скажімо, стисло, але досить прозоро про це пишуть і Б. Лепкий [Лепкий 2004, с. 13], і П. Зайцев [Зайцев 1994, с. 34–37], і Д. Чуб [Чуб 1987, с. 25], так само мовлено і в академічній Шевченковій біографії: «… Тарас пізнав зблизька не кріпачку, а вільну жінку… Знайомство це залишило слід у свідомості Шевченка на все життя…» [Т.Г. Шевченко 1984, с. 26–27]. Сучасні дослідники-біографи висловлюються на цю тему трохи розлогіше. С. Росовецький, до прикладу, Тарасові почуття до Ядвіги називає «першою дорослою захопленістю майбутнього поета» [Росовецький 2020, с. 22], але не відповідає на ним самим поставлене питання – «Наскільки далеко зайшли юні закохані?» [Росовецький 2020, с. 24], обмежившись узагальненою фразою не без підтексту про те, що «вільна швачка, Дзюня за соціальним станом своїм не відрізнялася від паризької гризетки, а польські звичаї дивували росіян свободою…», та ще, пославшись на судження Ф. Булгаріна про те, що «Одна тільки Італія перевищує Польщу свободою жінок» [Там само].

В есеїстичному романі Б. Сушинського, який можна назвати й белетризованою біографією Шевченка, його автор не тільки пише про Тарасову закоханість у Вільно, але вже й домислює можливі картини взаємин («Там, де не існує документів, набуває сили логіка ймовірності подій та всілякі припущення» [Сушинський 2006, с. 40]). Правда, як і скрізь у цій книзі, і в цьому конкретному сюжеті автор не обійшовся без підтекстових «шпильок» щодо «нецивілізованого» Тараса: «Ядвіга намагалася надати манерам, поводженню і, звичайно, мові Тараса бодай якоїсь там *«цивілізованості»*, тобто привити йому бодай основи польської культури» [Сушинський 2006, с. 41]: «*Але ж, Тарасику*, – ніжно шепотіла йому на вухо, пригортаючись у романтичному вечірньому закутку, – як ти можеш спілкуватися цією жахливою мовою? Ні, це просто неможливо! – жахалася вона, вслухаючись в його українсько-російське суржикорєчіє…» [Там само, курсив автора].

Власне, як бачимо, майже скрізь акцентовано на принаймні кількох смислових аспектах Тарасових взаємин із Ядвігою: перша доросла закоханість і пізнання жінки; пробудження в кріпака почуття свободи – особистої, людської; розширення світогляду через пізнання іншої культури… Зауважимо, що вказані тенденції спостережено і в шевченківській біографіці, передовсім епічній, повістево-романній, звісно, у кожного з авторів із своїм нюансуванням.

Перш ніж удатися до аналізу творів, у яких показано взаємини Шевченка з Ядвігою, вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі моменти цієї теми. Насамперед щодо імені та прізвища героїні. У зацитованому вище уривку Шевченкового щоденника дівчину названо Дунею Гусиковською. Саме так дівчину названо і в «Шевченківській енциклопедії» [ШЕ 2012, с. 224]. Зі студій М. Чалого та О. Конисього видно, що вони не мали якоїсь конкретної інформації, хто була ця дівчина-полька, в яку закохався Тарас у Вільно. О. Кониський про це пише прямо [Кониський 2014, с. 74], хоч, як видно, йому була знайома фраза з Шевченкового щоденника. Біограф іменує дівчину Дунею Гашковською.

На відміну від біографів, хай навіть авторів белетризованих біографій, у письменника-біографа більше «прав» і можливостей для домислів чи варіацій. Тож їх маємо цілу низку і в різножанрових творах літературної шевченкіани. Принагідно назвемо й літературні твори, в яких виписано цю історію Шевченкового кохання. Отже, Ядвігою Гусиковською, як і в самого Шевченка, Тарасову кохану названо в повістях М. Рубашова «Багряні тіні» та «Провесінь на Вілією» росіянина Г. Метельського, в романах «Поетова молодість» Л. Смілянського, «Тарасові страсті» З. Легкого, «Рось – Марія» Н. Околітенко, «Художник» К. Тур-Коновалова та Д. Замрія… У романі «Тарас» і повісті «Тарас Шевченко» Г. Хоткевича ця дівчина названа Рузею Гошовською, в «Повісті про гірке кохання поета Тараса Шевченка» Г. Шкурупія – Дунею Гашковською; Ядвіга (Дуся) Гусаковська постає в повісті «Акин Терезі» та романі «Повнозвучність» росіянина Б. Вадецького, романах «Українські ночі, або Родовід генія» поляка Є. Єнджеєвича, «Переяславські дзвони» В. Дарди; у драмі В. Суходольського «Тарасова юність» діє Геля Гашківська…

Аби надалі бачити міри художніх домислів чи вимислів у життєписних творах при зображенні відповідних картин і героїв, звернемо увагу й на проблему віку Тараса і Ядвіги. Щодо Тараса, то він добре відомий, – 16–17 років під час буття його у Вільно. Що ж до тодішнього віку Ядвіги будь-які відомості відсутні. В енциклопедичній статті про неї зазначено, що «роки життя невідомі» [ШЕ 2012, с. 224], тобто автори художньо-біографічних творів у своїх домислах і фантазіях майже нічим не скуті. У цьому зв'язку зауважимо, що частина письменників, описуючи взаємини цих двох закоханих, «дипломатично» не вказує прямо на вік дівчини, а з описуваних перипетій можна висновувати, що вікової різниці між Тарасом і Ядвігою немає, а якщо і є, – то мінімальна. Окремі ж автори пишуть про вік дівчини: у Є. Єнджеєвича вона «двома роками старша», Б. Вадецький у романі пише, що їй 19 років, а в романі В.Чемериса Ядвізі 14-ть!.. Ще довелося чути версію письменника і журналіста О. Криштопи, який у теленарисі з провокаційно-дражливою назвою «Ловелас Шевченко» мовить, що Ядвіга на шість років була старшою за Тараса. Усі ці версії мають право на життя, бо перевірити їх неможливо.

Цікаве питання і про зовнішність Ядвіги, що теж є неабияким простором для домислів. У цитованій вище Шевченковій фразі мовлено хіба про її чорні брови. Від цієї риси свого часу «відштовхувався» й О. Кониський, коли прагнув узнати ім'я віленської коханої Тараса. «Знаючи нарешті з віршів Шевченка і з листів його до Федота Ткаченка, яку велику вагу смак його надавав чорним жіноцьким бровам, я гадаю, що не буде великою помилкою уважати, що ота «полька», про яку говорить Чалий, була Дуня Гашковська» [Кониський 2014, с. 75]. Чорні брови справді були серед рис Шевченкового ідеалу жінки, про що мовлено вище.

У контексті розмови про зовнішність Ядвіги ще раз покличемось до цитованої праці М. Шагінян, до її судження про те, що Оксана Коваленко «запрограмувала» і зовнішні жіночі риси, вподобані Тарасом. Відтак усі наступні Шевченкові симпатії немалою мірою мали вбирати в себе ті риси, мати їх. Тож М. Шагінян, мовлячи про Ядвігу в сув'язі з образом Оксани, писала: «Дуже схожа на неї (Оксану – В.П.) – старшинство (отож, за М. Шагінян, Ядвіга була старшою – В.П.), наставництво, жіночність, – уже і друга, юнацька любов Т. Шевченка, овіяна чарівністю чужого, великого міста (Вільно), чужого народу і чужої мови» [Шагинян 1946, с. 132]. Зауважимо, що і в художній біографіці при творенні Шевченкових взаємин із Дунею-Ядвігою письменники поряд чи десь недалеко згадували (чи згадував романний Тарас!) Оксану Коваленко, ніби мимовільно зіставляли юначі Тарасові думки й почуття. Скажімо, в повісті Д. Косарика «Син-колос», де автор творить роздум юнака: «Оксана!.. Її чарівний образ, погляд кароокий з-під повік, коси чорняві, кучеряві. Засоромився Тарас. А що б сказала Оксана Ковалівська, коли б довідалась про зустрічі його з чужою незнаною швачкою?.. Зустрілися в уяві молоді два образи дівочі – тутешня Дзюня й давня незабутня сирітська радість, сусідонька Оксана» [Косарик 1964, с. 105]; у «Багряних тінях» М. Рабашова: «Тарас теж думає: «Я побачив її тоді крізь Сидоркові різки. Хорошу, як Оксанка. І Оксаночка заступила б мене собою від ката» [Рубашов 1966, с. 44]; чи в романі Є. Єнджеєвича в епізоді, коли Тарас згадує першу зустріч із дівчинкою-швачкою: «Звали її Ядвіга Гусаковська, вона була смуглява, мала чорне волосся і чорні брови, як Оксана…» [Єнджеєвич 1997, с. 69] і под. Зауважимо, що письменники, моделюючи сюжетні картини чи роздуми-почуття Тарасові при зустрічах із цією віленською дівчиною, смисловий наголос роблять на почуттях щирої прихильності, захисту від біди, діяльному співчутті, чого так жадала сиротинська підневільна Тарасова душа. Власне, так раніше і з Оксаною Тарасова душа розкривалася до добра, а згодом почуття поглиблювалися й набирали інших нюансувань. А ще один поширений аспект – на зовнішніх рисах Ядвіги.

Ось зовнішність дівчини очима закоханого Тараса в романі О. Іваненко: «Ні, вона напевне не була з пишних панянок. Це було видно з її простенького платтячка, з легкої дешевої хустини, що так скромно обгортала її милу голівку, – одяг звичайної віленської міщаночки. Та ні дівчина, ні хлопець не звертали уваги на одяг. Тарас бачив лише брови, очі, усмішку – і раптом сам усміхнувся щиро й радісно і, злякавшись такого нахабного вчинку, швидко вибіг із костьолу…» [Іваненко 1982, с. 59]. Схожий міні-портрет і в романі Є. Єнджеєвича: «Звали її Ядвіга Гусаковська, вона була смуглява, мала чорне волосся і чорні брови, як Оксана. Темна сукня і бліді щоки надавали її обличчю поважного виразу, невідповідного її вікові…» [Єнджеєвич 1997, с. 69]. М. Рубашов творив зовнішні риси Ядвіги хтивими очима пана Енгельгардта: «Швачка? Так, так, вона, красуня Дуня Гусиковська. Шиє пані нове плаття і оце, мабуть, для примірки прийшла. Стан – чудо! Як гордо тримає прекрасну голівку! А яка хода!

Ніби землі не торкається, зникаючи за рогом, – майнула до пані через чорний хід. Смілива й рішуча, бісова варшав'янка. Очі палають! Таку б йому в покоївки…» [Рубашов 1966, с. 23]. У зовнішніх рисах – характер. Помітно інакшою постає дівчина в повісті Г. Метельського «Провесінь над Вілією»: «Посильна виявилася молоденькою тендітною полькою з лукавими чорними очима, чорними ниточками брів і темним волоссям, яке облямовувало її симпатичне юне личко. У передпокої вона скинула пальто і залишилась у строгій сірій сукні з вишитим на плечі голубом – емблемою, яку носили майже всі віленські простолюдини» [Метельський 1989, с. 33–34] А З. Легкий у романі «Тарасові страсті» знайшов інакший прийом портретування Ядвіги: її портрет нібито малює закоханий Тарас, пообіцявши дівчині такий від себе дарунок. «У вільну ж часину б'єшся (тут – монолог Тараса до самого себе – В. П.) над портретом стрункої невисокої дівчини з оксамитовими шнурками брів на високому чолі. Оті брови, вузьке личко й карі очі під довгими стрільчастими віями – мов живі. Скільки в погляді жіночності й глибини! Та ось вуста… вони таки не її, ні, ні, ні. Дзюнині – тонкі, з ледь з притамованою усмішкою в кутиках. А ті, що на папері, хоч і зігріті ніжним усміхом, але чужі… Явне розходження з натурою» [Легкий 2006, с. 39]. Безперечно, ці й наступні цитовані портретування – домисли, плід письменницької уяви чи фантазії. Але треба зауважити й на тому, що, достатньо певно, письменники, виписуючи зовнішність і портретні риси Ядвіги, таки зважали на відомі спогадові дані про те, що ця вільна дівчина мала неабияку людську й національну гідність, вочевидь – волю й гонор, бо ж таки вона плекала в Тарасові, можливо, й мимовільно, такі ж почуття гідності чи несподівані для хлопця-кріпака світоглядні відкриття, вона жадала чути від Тараса її рідну мову… Власне, можна сказати, що в їхній парі саме Ядвіга вела головну партію, до якої мав долучатися Тарас.

Тому в цілій низці творів портретування Ядвіги, по-перше, має ознаки психологізму, а по-друге, виявляє оті самі риси лідерства, провідної ролі у взаєминах із кріпаком Тарасом, риси неординарної, вольової вдачі. Можливо, саме тому в сюжетах окремих повістей і романів, особливо писаних за радянської пори, Ядвіга постає борчинею за свободу Польщі, революційно налаштованою юнкою, котра й Тараса прагне долучити до такої боротьби (повість Г. Метельського та ін.). Скажімо, відповідний епізод із роману «Художник» К. Тур-Коновалова та Д. Замрія: «Зрозумій, козаче, – говорила йому (Тарасові – В. П.) Ядвіга, сміючись і показуючи, як правильно пов'язувати краватку, – кожна людина народжена вільною! І немає у світі такої сили, що може змусити тебе служити комусь!.. Хай що б тобі не казали, … пам'ятай про це!..! [Тур-Коновалов 2013, с. 270–271]. Але ці сюжетні колізії – поза межами аналізованої проблематики.

Певно, тут доречніше сказати і про інші домислені письменниками колізії щодо образу юної польки, зокрема щодо її родичів, про яких документально нічого не написано. Так от, за сюжетом роману «Тарас» Г. Хоткевича дівчина (вона тут – Рузя Гошовська) має тільки батька, в «Багряних тінях» М. Рубашова – вона має лише матір, ще в інших творах Ядвіга – сирота… Схожі домислові різночитання спостерігаємо і щодо місця її праці. Зрозуміло, не зв'язані ніякою документальною конкретикою, прозаїки прагнули через домисли створити якомога рельєфніший образ цієї героїні, зокрема й через психологічне портретування чи «родинну біографію». У згаданому романі Г. Хоткевича Тарас на одній із віленських вулиць рятує Рузю від «розбісованих» коней, викликаючи хвилю вдячності Рузиного батька й навіть генерал-губернатора, на очах якого сталася пригода.

Розширюючи «в ролях» подальшу розмову учасників подій, Г. Хоткевич показує Рузин гонор, їй не надто сподобалося, що врятував її простий русин, тобто українець, а не шляхтич: «Панна Рузя не відповідала, але їй думалося, що краще було б, якби її спасителем був не русин. Всі русини грубі… Правда, цей сором'язливий, але… не вадило б йому бути трохи веселішим..!» [Хоткевич 1964, с. 56]. У повісті Д. Косарика «Син-колос» відповідні риси вдачі Ядвіги подано через внутрішні Тарасові монологи, в яких виразно прочитуються і його юначі почуття до дівчини: «Аж соромно признатися козакові, що він вполоненим бранцем виглядає. Вона, як воїн на коні, на герці гордому на нього наступає не з мечем, а словом, та ще коли б то грізним, а то якнайніжніше Дзюня голкою у саме серце коле…» [Косарик 1964, с. 98]; або ж там само: «… а потім Дзюня починає своєрідний наступ на нього: чого, мовляв, і вчора не показувався супроти її вікна, чому знаку ніякого не подав про себе протягом тижня, чи, може, намір має забути її, а може, іншу де накинув оком. Не звик Тарас до цих дівочих ревнивих ходів…» [Косарик 1964, с. 102].

От на такому соціально-психологічному тлі творчою волею повістярів і романістів розгорталися інтимні почуття Тараса і Дуні-Ядвіги. Власне, слово «розгорталися» стосується не до всіх епічних творів, де мовлено про це Шевченкове захоплення. У більшості творів, треба визнати, про інтимно-любовні взаємини польської дівчини й українського юнака мовлено доволі стисло, часом – просто констатовано цей епізод у житті Тараса Григоровича, тоді ще просто Тараса. Усе доволі логічно, про що вже зауважено вище: у романах чи повістях про все чи майже все Шевченкове життя віленська любовна пригода поета-художника описана конкретним епізодом. Хоча, зауважимо, навіть відповідні епізодичні картини в одних творах помітно відрізняються від епізодів у творах інших. Скажімо, сюжетні моменти в романах О. Іваненко, Є. Єнджеєвича, Б. Вадецького чи В. Чемериса семантикою і наративом не такі, як відповідні фрагменти романів В. Кепича або З. Легкого. Одначе, про них дещо пізніше.

Є інша група епічних творів – романів, повістей, – у яких взаємини, в т. ч. інтимно-любовні, Тараса і Ядвіги виписані розлогіше, доволі деталізовано. Знаючи про надто скупий відповідний фактаж,

розуміємо, що прозаїки – ті ж Г. Хоткевич у романі «Тарас» (друга частина тетралогії), Д. Косарик у повісті «Син-колос», М. Рубашов у повісті «Багряні тіні» та Г. Метельский у повісті «Провесінь над Вілією» – вдалися до широких домислів у моделюванні стосунків двох закоханих молодих людей. Природно, в такому моделюванні за певні семантичні «опорні точки» слугували ті ж скупі документальні відомості. Так само природно, що домислені прозаїками сюжетні колізії, за всіх їхніх відмінностей у різних творах, про що вже теж мовлено, мали бути такими, що мотивують логіку розгортання-творення характерів суголосно до відомих фактів про Тараса і Ядвігу.

Хронологічно першим аналізовану віленську історію Шевченкового буття ширше виписав Гнат Хоткевич у другій частині тетралогії «З сім'ї геніїв» – романі «Тарас», що цілісно досі не опублікований, а до читача дійшли тільки фрагменти – із журналу «Жовтень» (1964, №3) і свого часу впорядкованої самим автором, опублікованої у Львові ж повісті «Тарас Шевченко» (1966) із передмовою І. Денисюка. Ці публікації, певно ж, треба сприймати в контексті з написаними до великих Шевченкових ювілеїв романами і повістями О. Іванченко, Л. Смілянського, Д. Косарика, Б. Вадецького, М. Рубашова, Вас. Шевчука… В опублікованих речах Г. Хоткевича якраз і витворено взаємини Тараса з польською дівчиною, що її автор чомусь назвав Рузею Гошовською.

За сюжетом не без пригодництва Тарас на вулиці рятує від схарапуджених коней дівчину, яку він примітив у костелі. Батьки Рузі дуже прихильно поставилися до юнака, він у них нерідко гостював, спілкувався з їхньою гоноровою донькою, котра виявилась вільнолюбною патріоткою Ойчизни, брала діяльну участь у підготовці польського повстання, ввела Тараса в коло своїх друзів-студентів, котрі теж мріяли про вільну Польщу. Тож у творі Г. Хоткевича, можна сказати, взаємини Тараса з Рузею (Ядвігою) виписано на тлі соціально-політичних подій, а почуття інтимні захоплюють передовсім Тараса: «По-інакшому освітилося життя Тарасове з цієї пори. Він став до всіх ласкавий, привітний. Багато думав про Рузю і чим більше думав, тим більше вона йому подобалося…» [Хоткевич 1966, с. 135]. Прозаїк кількаразово творить семантично схожі фрази-мініатюри, в яких оприявнюються Тарасові почуття до дівчини, але тільки в епізодах перед їхнім розставанням тема інтимних почуттів набирає повнішого й виразнішого зображення. Гнат Хоткевич у романі й повісті паралельно з «лінією» Тараса та Рузі творить історію російського прапорщика Сузіна, порядного офіцера, який закохується в польську дівчину, переходить на бік поляків-повстанців і гине. Гине за любов. Під час останньої зустрічі з Тарасом Рузя запитає, чи «міг би з любові до… кого-небудь піти в наше повстання?» [Хоткевич 1966, с. 187]. Тарас не відповів. Коли ж прийшов до Рузі прощатися, між ними волею автора стався такий діалог:

«– А що, якби я пану сказала – зостанься і будь з нами?

Сказала … (Тарас чекав таких слів – В. П.)

Але чому Тарас не відчуває шаленої, безумної радості? Чому він сидить і тільки видно, як у нього тремтять руки?

А голос панни Рузі робиться вкрадливим, лізе в душу.

– А що, якби я пана… поцілувала?

Рузя нахилилася близько. У Тараса крутиться голова… Він устав і тримається за ріг стола… а стіл хитається, хитається і от-от впаде.

Устала й панна. Стоїть так близько-близько. Шепотом вимовляє слова, вони звучать у вухах Тараса, мов удари дзвону.

– А що, якби я сказала… що кохаю пана, аби тільки він пішов за нашою святою справою!

… Тарас широко розкрив очі.

… Перед ним стояв закривавлений Гонта. Кругом нього поляки, поляки…» [Хоткевич 1966, с. 94–95].

Отже, за сюжетом роману й повісті Рузя постає ледь не такою собі спокусницею, пропонує ціну за кохання – стати на польський бік тоді, коли Тарас добре пам'ятає криваві події української історії, спричинені шляхтою. У ньому «прокидається» Гонта. «... Щось обрушилося на Тараса, і він, щоб не бути роздавленим, вибіг геть» [Там само]. Тож, як бачимо, в Хоткевичевих творах інтимні смисли цікавих нам взаємин поступаються суспільним, хоч Тарасові почуття, хай і описово, витворені передусім саме як любовні. Звернемо увагу на те, що творення аналізованих взаємин-почуттів у другій частині тетралогії Г. Хоткевича порівняно з першим романом («Тарасик») помітно сухіше, «казенніше». Можливо, посилювався вплив зовнішніх суспільних обставин, за яких писано цей твір.

У пізнішій повісті «Син-колос», що її автор Д. Косарик назвав «ліричною», історія взаємин Тараса і Дзюні-Ядвіги відтворена ліричніше, ніж у Г. Хоткевича, суттєвіше, із доречними вкрапленнями легкого гумору. Тарас тут постає юнаком, помітно скутим своїм підневільним станом, на відміну від Дзюні, хай і не шляхтянки, але душі вільної, та й близькі їхні стосунки виписано за Дзюниного домінування в думках і вчинках. У повісті немає якихось особливих любовних сцен, письменник скоріше творить початковий етап їхнього знайомства і зближення, не без м'якого гумору виписує Тарасові майже неофітські почування в епізодах спілкування з дівчиною: «Отой погляд дівочий! Чи він зроду такий, чи життя його вишколило – з першого разу Дзюня не бризне приязню й ласкою, а синім, аж блакитним, круглим оком, холодним поглядом зустріне і проніже глибоко, наче запитуючи та звіряючись в чуттях юнакових. Спершу, поки не знав, аж лякався, аж відступав від її разючого ока. А потім помітив, що другий погляд у неї ласкавіший, третій уже зовсім кличний, а щодалі, то навіть жагучий якийсь та вимогливий стає…» [Косарик 1964, с. 102]. Власне, Д. Косарик у повісті тільки й пише про почування Тарасові, міру його окриленої закоханості, з якою «півсвіта розмахом рамен своїх він охопити ладен! Від землі до

неба піднесуть в думці й гуля від Вілії до Дніпра» [Косарик 1964, с. 98]

У цій повісті письменник прагнув показати й показав, не вдаючись до якихось конкретизованих картин, як пізнане високе почуття любові розкривало Тарасові очі на світ, облагороджувало його закріпачену душу, зігрівало й освітлювало його підневільне життя «поглядом очей» і «потиском руки товаришки його в краю литовським».

Натомість у «Багряних тінях» М. Рубашова (в першій частині – «Світанок») відтворено сюжетні лінії не тільки Тараса, але й – доволі широко – Дуні-Ядвіги, виписано її почуття до юнака. Тут у Дуні є мати і двоюрідний брат, вона сама тяжко працює («А от дочка все шиє, і з тонкою ниткою вшиває в чужу тканину і молодість свою, і надію, і красу» [Рубашов 1966, с. 64]), завжди радо стрічає Тараса, запрошує до себе додому. У цій повісті Дзюня скоріш не гонорова дівчина-полька, не громадська активістка, а проста швачка, рівня з Тарасом, хіба що не закріпачена. Вона сама закохана в Тараса, сумнівається в його взаємній любові, переживає: «У чудовому вбранні (його Дуня шиє багатим дамам – В.П.) зустріти б того юнака, якого сікли на стайні. Доля гірка і в нього, і в неї. Ну, а дівоче серце – хіба знає воно, коли завмре, заніміє від щастя, а коли заб'ється в незримих сітях почуття, гарячого, як жар» [Рубашов 1966, с. 40]; «Тарас… Та, може, він гордує нею? Бо вона лише швачка» [Рубашов 1966, с. 46]; «І сам він, Тарас, простий. Зовсім не такий, як синки вельможних панів… Дуня піде з Тарасом хоч куди. Навіть до пекла…»[Рубашов 1966, с. 47]…

Повістяр короткими картинками-епізодами творить розгортання любовних почуттів, причому, знову «від» дівчини, а не від Тараса… «Бувало, вдвох гомонять собі про те, про се або книжку читають – Дуня поводилася з ним, як з приємним співбесідником. Дружили – і все. Що ж нині діється з нею? Серце то холоне, то б'ється, мало з грудей не вискочить, то знову завмирає… Який він славний! Добре з ним Дуні… … і Тарас ніби вдруге народжується – такий ніжний стає, як дитина, казкою заворожена…» [Рубашов 1966, с. 62]. Описовими штрихами передає і Дунину схвильованість, і Тарасову задуму й печаль, його спогад про Оксану, на яку така схожа Дуня («Ніби Оксанчиними вустами говорить Дуня, і ці слова, здається, яріють у Тарасові душі» [Рубашов 1966, с. 63]). Зворушливо виписує М. Рубашов і сцену останньої зустрічі закоханих: «З тобою я вчився серцем розмовляти», – каже заплаканій дівчині Тарас.

Нарешті, ще одна повість – «Провесінь над Вілією» російського автора Георгія Метельського (переклала українською Л. Поповченко), в якій цікава нам історія виписана доволі розлого. Ця сюжетна лінія не головна в повісті (власне, як і в означених вище повістях), але по-своєму цікава. Прозаїк короткими епізодами творить «пунктирну» біографію самітньої Дзюні («Немає в мене нікого, – тихо відповіла Дзюня. – Був брат, та … покинув мене саму» [Метельський 1989, с. 65]) – простої швачки в норовитої пані Ольшанської. Так само короткими картинами-епізодами виписані взаємини Тараса і Дзюні: від першого «діалогу» поглядів до останньої зустрічі, про яку обоє не знали, що вона остання. Концептуально образ дівчини в цій повісті близький до образу Рузі Гошовської з Хоткевичевих роману й повісті: Дзюня бере діяльну участь у підготовці польського повстання, і видно, що ця турбота для неї головна. Взаємини з Тарасом розгортаються на тлі громадських пристрастей дівчини, водночас письменник описує інтимні почуття обох, але більше Тарасові: «Давно Тарас не почувався так легко, як зараз (після розмови з Дзюнею – В. П.). Йому подобалася ця дівчина, подобались схована під червону хустку коса, маленькі ручки білошвейки, які вона виймала з кишень свого дешевенького пальтечка, дрібні риси її обличчя, яке він зараз, у темряві віленських вулиць, не міг бачити, але які пам'ятав іще з тієї першої зустрічі в будуарі своєї пані» [Метельський 1989, с. 53]. Звісно, тут, як і в інших творах, і портретні деталі, й сюжетні колізії, й монологи та розмови героїв домислені автором. Дзюнині ж почуття до Тараса в повісті теж передано стислими фразами-епізодами, в окремих із яких чуються нотки ревнощів:

«Дзюня прийшла в той самий час, що й тоді, пустила бісики очима в Тараса, посміхнулась непомітною посмішкою і почала хреститися, спрямувавши погляд уже не на Тараса, а на голубу статую мадонни… (і далі) … От і бігаю до замовників, подібних до твоєї красуні пані, – закінчила вона, гмикнувши:

– Ти чого? – запитав Тарас.

– Згадала, як ви з покоївкою корсет на голій пані затягували… По-моєму, ти їй подобаєшся, своїй пані…

– Дурниці якісь ти говориш, Дуню! Вона ж пані, а я холоп. Хіба холоп може подобатися пані?

– Може… Я знаю один такий випадок. навіть два» [Метельський 1989, с. 65–66].

Схожі почуття дівчини виписані і в іншому епізоді зустрічі з Тарасом («Поспішаєш до своєї гарної пані? – Дзюня насмішкувато гмукнула і вивільнила руку… – Ну й цілуй їй ручки!..» [Метельський 1989, с. 94]), коли хлопець цілує руку Дзюні. В усій повісті почуття цих двох дуже взаємоприхильних молодих людей виписано стримано, без якихось особливих емоцій, ніби на етапі зародження почуттів глибоких, яких письменник уже не творив. Між Тарасом і Дзюнею сталася раптова розлука, юнак тільки мовив спільному знайомому: «Якщо зустрінете Дуню, передайте… – він запнувся, – передайте, що я кохаю її…» [Метельський 1989, с. 137]. За повістю, розлука настала від того, що кохана Тарасова дівчина пішла з повстанцями…

У більшості ж інших великоформатних епічних творів про Шевченка віленський період його буття виписаний стисло, як один серед інших, відповідно і творення взаємин Тараса з Ядвігою Гусиковською має вигляд коротких епізодів, суто констатувальних, без показу хоч якоїсь еволюції почуттів між юними душами. Правда, семантика цих епізо-

дів, як і способи їх творення, помітно різняться між собою, залежно передовсім від того, коли були писані ці повісті чи романи, іншими словами, – якою була міра творчої свободи самих письменників. Посутній вплив на художню семантику творених відповідних епізодів у таких романах і повістях мав текстовий наратив: це була традиційна авторська описовість, есеїстична стилістика чи виразно психологізований (асоціативно-психологічний) текст.

У романі О. Іваненко взаємини Тараса та Ядвіги (Дуні) описані стисло, видимо ліризовано, але місця колізіям, які можна було б назвати інтимними, відведено менше, ніж громадським помислам і ділам передовсім дівчини. Чуттєву прихильність юних героїв виразніше показано в одному короткому епізоді: «Вона завжди говорила швидко-швидко, і для Тараса було насолодою слухати її голосок.

«Чого вона така ласкава до мене? – не раз думав Тарас. – Коло неї ж вільні учені хлопці – а я що?».

«Чому я така ласкава до нього?» – інколи думала і Дзюня. Та їй було байдуже, що він кріпак, що він обідраний, що він нічого не має, крім своїх сірих очей, які дивляться на неї, як люди дивляться в костьолі на Мадонну. Оце її, мабуть, і полонило – його очі, його сумні пісні, вся його душа, повна безмежної любові до неї. Він ладен стати навколішки і молитися на неї…» [Іваненко 1982, с. 60–61].

І в змістовому, й у стильовому плані спостерігаємо схоже відтворення взаємин двох юних людей спочатку в повісті «Акин Терезі» росіянина Б. Вадецького, а пізніше і в його романі «Повнозвучність», зокрема у творенні любовних почуттів Тарасових: «Он уходил от нее, больше не веря тишине улиц… он беззвучно шептал о Дусе самое ласковое, что когда-либо слышал в своем народе: середенько, кохана. На его языке слова эти звучали более свято и потаенно, чем по-русски. И чувствовал, что взрослеет, любя ее!.. Сам себе он казался необыкновенно осчастливленным тем, что в Вильне живет Дуся и он рядом» [Вадецкий 1961, с. 144].

Трохи дивно, але так само скупо і в інформативному, і в емоційному сенсі відтворив цікаву нам історію поляк Є. Єнджеєвич у романі «Українські ночі…». Власне, тут стисло показано хіба закоханість Тарасову, бо Дзюнині думки – у громадських справах: «На Дзюню дивився (Тарас – В. П.) не тільки закохано, але й з подивом… Зустрічі з Дзюнею стали чимось таким звичайним і таким необхідним для Тараса, що коли одного разу дівчина не прийшла до «їхнього» костьолу, хлопець прямотаки захворів від переживання» [Єнджеєвич 1997, с. 72, 73]. І не більше…

Зовсім інша, інша передовсім у виражальних засобах, семантика епізодів у романах «Любов на порозі вічності. Тарас і Ликера» В. Кепича і «Тарасові страсті» З. Легкого. Обидва твори написані на початку 2000-х. В обох із них цікава нам історія постає як Шевченків внутрішній спогад-монолог, причому спогад почуттєво прекрасний і такий, що посутньо контрастує з тим часом і обставинами, за яких романний Тарас Григорович вдається до спогадів: чи наприкінці життя, як у В. Кепича, чи в казематному ув'язненні, як у З. Легкого. В обох епізодах – не без ноток комічного і з виразними рисами еротизму, що є очевидною новизною в шевченкіані.

Володимир Кепич присвятив свій роман відтворенню історії Шевченкових взаємин із Ликерою Полусмак, але на початку твору виписані спогади-роздуми поета про раніші його захоплення, зокрема й про Ядвігу: «Далі згадав час, коли, бувши у Вільно… Там дійшло до близьких взаємин із симпатичною швачкою Ядвігою Гусіковською, що прала йому білизну і взагалі опікувалася ним. То були перші практичні «університети» його подальших взаємин з метою насолодитися коханням... Хоч вона була полькою, ревна католичка, говорила виключно по-польськи, належала, на противагу йому, до «вільного стану», – все це не ставало на заваді його тілесних утіх з цією поставною дівчиною» [Кепич 2007, с. 6].

В академічній Шевченковій біографії про цю історію мовлено, що «перший раз Тарас пізнав зблизька не кріпачку, а вільну жінку» [Т.Г. Шевченко 1984, с. 27], і далі в цьому «пізнанні» акцентовано на особистісних і національних почуваннях юнака, хоч, цілком певно, в оте саме пізнання біографи вкладали й інтимно-любовне розуміння «пізнання жінки». Тож згадані автори новіших романів про Шевченка, і в В. Кепич, і З. Легкий, творячи цитовані вище й нижче картини, ретранслювали в них не тільки ідею повноти життя, але і з долькою гумору чи без нього проводили думку, за якою незрідка навіть найпрогресивніші суспільні поривання в душі людини поступаються перед почуттями всепереможного кохання... Цікаво про це в «Тарасових страстях» Зіновія Легкого: «Дівчина (Ядвіга – В. П.) чимось нагадувала Оксану: смолистим волоссям, чорною бровою, може, й зіркатими очима, – але ні, Ядзя з іншого світу, не рівня сільській кирилівській кріпачці: вміє читати-писати, підспівує оди Міцкевича й мислить високими категоріями батьківщини й моралі. «Може, Ядзя навіть не цілується?...» – затерп колись-то од шаленого закруту думки й можливої реальності. Однак, слава Богу, помилився. У присмерковому парку коло вежі Ґедиміна над тихою Вілією Ядзя не менш темпераментна, ніж Оксана: в гарячих обіймах чує лишень себе і забуває про свій вкайданений нарід, Міцкевича, Костюшка та інших героїв ойчизни, у благословенному німотствуванні промовляє вже податливими вустами, пругкими й солодкими, та сп'янілими, налитими пристрастю руками: мабуть, усі жінки в жагному кипінні втрачають голову. Чи ж осуджувати їх за цю принадну поривність, милу й жадану безборонність і жертовну самовідданість? Ні-ні-ні! Радій, Тарасе: Ядзя – твоя розрада й утіха в цьому чужому світі» [Легкий 2006, с. 39].

Захоплений любовними почуттями, «романний» Тарас втілює свої почуття (а письменник їх так відтворює!) в мальований ним портрет коханої, сам із собою «моделює» розмову з дівчиною.. «У вільну ж часину б'єшся над портретом струнної невисокої дівчини з оксамитовими шнурками брів на

високому чолі. Оті брови, вузьке личко і карі очі під довгими стрільчастими віями – мов живі. Скільки в погляді жіночності й глибини! Та ось вуста… вони таки не її, ні, ні, ні…» [Там само].

На цьому, власне, й можна було б завершити розмову про відтворення кохання Тараса та Ядвіги в українській прозовій біографіці, та й не тільки в епічній, бо в царині лірики вдалося знайти принаймні два вірші, в яких ця тема означена: українського поета Олекси Ющенка – вірш-диптих «У Вільні, городі преславнім» і литовця Владаса Мазурюнаса – вірш «Тарасові Шевченку». В обох названих текстах на передньому плані образ Тараса, невольниче життя якого в місті над Вілією розрадила своїм коханням юна полька, яку О. Ющенко іменує Зосею, а В. Мазурюнас імені не називає:

У Вільні… Як йому жилося,
Невільному? І чи знайшлося
Одвітне серце хоч єдине?
Знайшлось. Назвем його ми Зося –
Маленька сонячна людина…
[Ющенко 1964, с. 13]

… Ось-ось отверзнуться у місті мури
І шерех трав кохану приведе…
[Мазурюнас 1984, с. 155]

Що ж до драматургії, то вище було названо драму Володимира Суходольського «Тарасова юність» (1939), у якій відтворено аналізовану історію, але відтворено цілком у дусі 1930-х – із гіпертрофованим акцентуванням на соціальних рисах виписаних образів Тараса та Гелі Гашківської (так названо тут героїню). Тарас захоплений дівчиною, яка діє в польському русі за визволення, вона ж «просвіщає» юнака. Втім, Тарас у драмі ще радикальніший за Гелю, закликає зовсім позбутися панів… Відголоски такого трактування образів Тараса і Ядвіги, як ми зазначали, пізніше виявились і в низці прозових творів.

Висновки. Отже, можемо підсумувати, що історія взаємин Тараса Шевченка з Ядвігою Гусиковською в художньо-біографічних творах про українського генія виписана доволі широко й цікаво, має в них свою еволюцію, звісно, передовсім у прозі – повістях і романах, вибудувана, звісно ж, на письменницьких домислах, особливо в тих творах, де подана розгорнута сюжетна лінія цієї любовної історії, зокрема «біографії» самої дівчини. Практично в усіх розглянутих творах шевченкіани при інтерпретуванні взаємин Тараса і Ядвіги, показаних епізодично чи розгорнуто, реалізована думка, за якою взаємне кохання Шевченка та польської дівчини посутньо вплинуло на формування і світоглядно-суспільних, і приватно-інтимних поглядів і почувань талановитого юнака. У найновіших романах (В. Кепича, З. Легкого) історія кохання двох молодих людей витворена більш розкуто.

Література

1. Вадецкий Б. Акын Терези. Шевченко в ссылке. Москва: ГИХЛ, 1961. 304 с.
2. Єнджеєвич Є. Українські ночі, або Родовід генія. Львів: ЛДКФ «Атлас», 1997. 443 с.
3. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. Київ: Мистецтво, 1994. 351 с.
4. Іваненко О. Тарасові шляхи. Київ: Веселка, 1982. 743 с.
5. Кепич В. Любов на порозі вічності. Тарас і Ликера. Дрогобич: Коло, 2007. 168 с.
6. Ковтун Ю. Кохані жінки Шевченка: Тарасові музи. Київ: Вид-во «Україна», 2004. 207 с.
7. Конiський О.Я. Тарас Шевченко-Грушівський: хроніка його життя. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2014. 672 с.
8. Косарик Д. Син-колос. Київ: Молодь, 1964.
9. Легкий З. Тарасові страсті. *Дзвін*. 2006. №3. С. 26–77; №4. С. 33–90.
10. Лепкий Б. Про життя і творчість Тараса Шевченка. Тернопіль: Джура, 2004. 184 с.
11. Мазурюнас В. Тарасові Шевченку. *Кобзарева зоря*. Вірші радянських поетів про Т.Г. Шевченка / Упорядн. П.І.Осадчук. Київ: Рад. письменник, 1984. С. 155.
12. Метельський Г. Провесінь над Вілією. *У Вільні, городі преславнім*… Київ: Дніпро, 1989. С. 8–150.
13. Росовецький С. Шевченко. Сучасна біографія. Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2020. 472 с.
14. Рубашов М. Багряні тіні. Київ: Державне видавництво «Художньої літератури», 1966. 164 с.
15. Сушинський Б. Тарас Шевченко: геній – в самотині. Одеса: Друк, 2006. 464 с.
16. Т.Г.Шевченко. Біографія / за ред. Є.П.Кирилюка. Київ: Наукова думка, 1984. 560 с.
17. Тур-Коновалов К., Замрій Д. Художник. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 368 с.
18. Хоткевич Г. Тарас Шевченко. Львів: Каменяр, 1966. 288 с.
19. Хоткевич Г. Тарас. *Жовтень*. 1964. №3. С. 44–76.
20. Чалий М. Життя і твори Тараса Шевченка (Звід матеріалів до його біографії) / перекл. з рос. В. Смілянської. Київ: Веселка, 2011. 263 с.
21. Чуб Д. Тарас Шевченко (інтимне життя поета). Мельбурн: Ластівка, 1987. 152 с.
22. Шагинян М. Тарас Шевченко. Москва: ОГИЗ, 1946. 360 с.
23. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. Т.1: А-В /НАН України, редкол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. Київ: 2012. 744 с.

24. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. / НАН України, редкол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. Київ, 2012. Т. 2: Г–З. 760 с.
25. Ющенко О. Шевченко іде по світу. Київ: Молодь, 1964. 132 с.

References

1. Vadetskyi B. (1961). Akyn Terezi. Shevchenko v ssylke [Akyn Teresi. Shevchenko in exile]. Moskva: GIKhL. 304 s. [in Russian].
2. Yendzheievych Ye. (1997) Ukrainski nochi, abo Rodovid heniia [The Ukrainian nights, or Genealogy of Genius]. Lviv: LDKF «Atlas». 443 s. [in Ukrainian].
3. Zaitsev P. (1994) Zhyttia Tarasa Shevchenka [Life of Taras Shevchenko]. Kyiv: Mystetstvo. 1994. 351 s. [in Ukrainian].
4. Ivanenko O. (1982). Tarasovi shliakhy [Ways of Taras]. Kyiv: Veselka.743 s. [in Ukrainian].
5. Kepych V. (2007) Liubov na porozi vichnosti. Taras i Lykera [Love on the eve of eternity. Taras and Lykera]. Drohobych: Kolo. 168 s. [in Ukrainian].
6. Kovtun Yu. (2004) Kokhani zhinky Shevchenka: Tarasovi muzy [Shevchenko's beloved women: Muses of Taras] Kyiv: Vyd-vo «Ukraina». 207 s. [in Ukrainian].
7. Konyskyi O. (2014) Taras Shevchenko-Hrushivskyi: khronika yoho zhyttia [Taras Shevchenko-Hrushivsky: chronicle of his life]. Kyiv: TOV «Klio». 672 s. [in Ukrainian].
8. Kosaryk D. (1964) Syn-kolos [Son-colossus]. Kyiv: Molod [in Ukrainian].
9. Lehkyi Z. (2006) Tarasovi strasti [Passions of Taras]. *Dzvin*. №3. S. 26–77; №4. S. 33–90 [in Ukrainian].
10. Lepkyi B. (2004) Pro zhyttia i tvorchist Tarasa Shevchenka [About life and literary works of Taras Shevchenko]. Ternopil: Dzhura. 184 s. [in Ukrainian].
11. Mazuriunas V. (1984) Tarasovi Shevchenku [To Taras Shevchenko]. *Kobzareva zoria*. Virshi radianskykh poetiv pro T.H. Shevchenka / Uporiadn. P.I. Osadchuk. Kyiv: Rad. pysmennyk. S. 155 [in Ukrainian].
12. Metelskyi H. (1989) Provesin na Viliieiu [Early spring above Viliya]. *U Vilni, horodi preslavnim….* Kyiv: Dnipro. S. 8–150 [in Ukrainian].
13. Rosovetskyi S. (2020) Shevchenko. Suchasna biohrafiia [Shevchenko. Modern biography]. Kyiv: DUKH i LITERA. 472 s. [in Ukrainian].
14. Rubashov M. (1966) Bahriani tini [Purple shadows]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo «Khudozhnoi literatury». 164 s. [in Ukrainian].
15. Sushynskyi B.I. (2006) Taras Shevchenko: henii – v samotyni [Taras Shevchenko: Genius – in the loneliness]. Odesa: Druk. 464 s. [in Ukrainian].
16. T.H.Shevchenko.(1984) Biohrafiia [Taras Shevchenko. Biography]. [za red. Ye.P. Kyryliuka]. Kyiv: Naukova dumka. 560 s. [in Ukrainian].
17. Tur-Konovalov K., Zamrii D. (2013) Khudozhnyk [The Artist]. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia». 368 s. [in Ukrainian].
18. Khotkevych H. (1966) Taras Shevchenko [Taras Shevchenko]. Lviv: Kameniar. 288 s. [in Ukrainian].
19. Khotkevych H. (1964) Taras [Taras]. *Zhovten*. №3. S. 44–76 [in Ukrainian].
20. Chalyi M. (2011) Zhyttia i tvory Tarasa Shevchenka (Zvid materialiv do yoho biohrafii) [Life and literary works of Taras Shevchenko (Code of materials to his biography)] / perekl. z ros. V. Smilianskoi. Kyiv: Veselka. 263 s. [in Ukrainian].
21. Chub D. (1987) Taras Shevchenko (intymne zhyttia poeta) [Taras Shevchenko (Intimate life of the poet)]. Melburn: Lastivka. 152 s. [in Ukrainian].
22. Shahynian M. (1964) Taras Shevchenko [Taras Shevchenko]. Moskva: OGIZ. 360 s. [in Russian].
23. Shevchenkivska entsyklopediia: v 6 t. [Shevchenko's Encyclopedia (in 6 volumes)]. (2012) / NAN Ukrainy, redkol.: M.H. Zhulynskyi (holova) ta in. Kyiv. T. 1: A– V. 760 s. [in Ukrainian].
24. Shevchenkivska entsyklopediia: v 6 t. [Shevchenko's Encyclopedia (in 6 volumes)]. (2012) / NAN Ukrainy, redkol.: M.H. Zhulynskyi (holova) ta in. Kyiv. T. 2: G–Z. 760 s. [in Ukrainian].
25. Yushchenko O. (1964) Shevchenko ide po svitu [Shevchenko is going around the world]. Kyiv: Molod. 132 s. [in Ukrainian].

TARAS SHEVCHENKO AND JADWIGA HUSYKOVSKA: CREATIVE INTERPRETATIONS OF RELATIONSHIPS (based on the works of literary Shevchenko's studies)

Abstract. The article is part of the research project "Intimate and Love Discourses in the Ukrainian Literary Shevchenko Studies". This theme has not yet become the subject of study in the works of various genre about Taras Shevchenko. In a number of works on Shevchenko studies, researchers' deliberate inattention to the mentioned issues in order to show the social existence of the Ukrainian genius in a broader way, is stated. It is noted here that this practice led to the impoverishment and simplification of the image of Shevchenko, in whose real life, relationships with women played a significant role. In the study, the subject of the research is the interpretation of the history of the intimate relationship of the young Taras with the Polish girl Jadwiga during his stay in Vilno in the works of Shevchenko's biography. It is emphasized that the preserved too sparse factual information about the analyzed history led to the active writers' use of fictional operations and strengthening

their artistic role in the texts in biographical works. Special attention is drawn to the typological similarities and differences of various semantic features of both images in the works of different authors, especially the image of Jadwiga, her "biography" in stories and novels. The objects of study were biographical works about Shevchenko from the 1930s-2010s, in particular the stories and novels "Tarasyk" by H. Hotekvych, "Son-colossus" by D. Kosaryk, "Tara's Paths" by O. Ivanenko, "Poet's Youth" by L. Smiliansky, "Taras's Passions" by Z. Legky, etc. In order to trace the literary parallels, the novel "Ukrainian Nights..." by the Pole Ye. Yendzheyevych and the novel "Spring over Vilia" by the Russian H. Metelsky are involved. Evolutionary trends in the interpretation of the specified relationships from the genre and style characteristics of the works and the degree of creative freedom of the writers were found. The text contains information about the structural features of artistic and biographical works: generic, genre, chronotopic, documentary phenomena.

Keywords: Taras Shevchenko, Jadwiga Husykovska, Shevchenko' studies, intimate love discourse, conjecture, novel, story, Vilno period.

© Поліщук В., 2022 р.

Володимир Поліщук – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Черкаси, Україна; kaflit@ukr.net; https://orcid.org/0000-0002-9090-8324.

Volodymyr Polishchuk – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Ukrainian Literature and Comparative Studies, Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University, Cherkasy, Ukraine; kaflit@ukr.net; https://orcid.org/0000-0002-9090-8324.